

آسیب‌شناسی شهری ایران (تکدی‌گری در شهر اصفهان)

دکتر حسین صرامی*

چکیده

تکدی‌گری از عوامل مهم آسیب‌رسانی به چهره فیزیکی، اجتماعی، امنیت و سلامت شهر است که شامل طیفی از گروه‌های مختلف سنی (کودک، جوان، سالمند)، جنسی (زن و مرد) و اجتماعی است که جامعه را دچار مشکل، ناامنی و افسردگی کرده به خصوص با وضعیت آزاردهنده و ناهنجار: چهره، لباس، گفتار و رفتار ملتسمانه، رقت‌آور و سماجت‌هایی که به کار می‌برند، برای اقبشار ویژه‌ای مثل کودکان و یا کردشگران نمودی ناخوشایندتر دارد.

اصولاً دریافت وجه بدون انجام کار، خلاف و غیرقابل توجیه است و بدآموزی‌هایی دارد که ضمن شکستن قبح آن و تنبلی و بیکاری، راه را برای دست یازیدن دیگران نیز به این شیوه درآمدی آسان و دنباله‌های خطرناک‌تر آن فراهم و هموار می‌کند. هر چند ساختار غلط اقتصادی، شرایط ناعادلانه توزیع ثروت، تفاوت درآمد و نبود فرصت‌های مساوی برای آموزش و اشتغال نیز می‌تواند زمینه‌ساز ترویج گدایی باشد، ولی گروه‌های زیادی از آنان عمدتاً از سر تن‌پروری، تنبلی، عادت به زندگی انگلی و بدون احساس مسؤلیت به این شیوه زندگی رو می‌آورند.

برخورد با این پدیده که از سال‌های ۱۳۵۰ به بعد آغاز شده نتیجه مطلوبی نداشته، همچنان به اشکال و شیوه‌های مختلف در مواردی سازمان داده شده به خصوص در شهرهای بزرگ وجود دارد. به نظر نگارنده در برخورد با این مشکل ضرورت دارد در مرحله اول نهاد مسؤول مشخصی برای آن معین شود که با تخصص‌های لازم به شناسایی، طبقه‌بندی و ریشه‌یابی آن پرداخته، سپس با راهکارهای اساسی و

هم‌جانبه همراه با آگاهی‌دادن به مردم (به‌خصوص در ارائه کمکها و صدقات از طرق مشروع و معقول) به رفع این آسیب پردازند.

در این مقاله کوشش شده پدیده گدایی در شهرهای ایران علت‌شناسی شود و به‌صورت موردی در شهر اصفهان مطالعه و کانون‌های اصلی آن روی نقشه پیاده گردد. سپس راهکارهای مناسب و عملی برای حل کلی و موردی آن پیشنهاد گردد.

واژه‌های کلیدی: گدایی، تکدی، در یوزگی، طلب، سائل، ابن‌سبیل، امنیت، مزاحمت، اخاذی، متکدی، ولگردی، شیادی، کودکان خیابانی، کلاشی، کلاهبرداری.

مقدمه

شرایط نامطلوب اقتصادی، اجتماعی، نامساوی بودن فرصت‌های شغلی برای همه و نیز تفاوت فاحش درآمدها منجر به شرایطی شده که عملاً بسیاری را در سطح فقر و زیرخط فقر نکه داشته، گروهی را نیز به مشاغل کاذب، غیررسمی و انگلی سوق داده است، عده‌ای نیز در واقع یا به صورت تصنعی با دست یازیدن به معلولیت‌های جسمی و فکری، سالخورده‌گی، بیچارگی، بیماری، بی‌سپرستی و در حقیقت خلأ تربیتی، تن‌پروری و سوءاستفاده از حس عاطفی و باورهای مذهبی و ترحم مردم به گدایی روی آورده‌اند. گدایی فعالیت بی‌دردسر، پول‌زا، راحت و در عین حال پیچیده و نیازمند هوش و ابتکار و در مواردی سازمان‌یافته است که عمدتاً در شهرها جای گرفته است.

* - مضمویات علمی دانشگاه اصفهان

تعریف

گدایی، تکدی‌گری، دریوزگی، خواستن بدون انجام کار... تعابیر مختلفی است که در مورد گدایان صدق می‌کند «گدا، نادار و بینوا کسی که وجه معاش خود را به رایگان از دیگران طلب کند (۸: ص ۹۷۷) یا آنکه «از دیگران چیزی (پول، خورده‌نی، پوشیدنی) برای رفع حاجت طلب می‌کند (۹: ص ۳۱۹۸)، شخصیت بیماری که آبروی خود را با پول معاوضه و معامله می‌کند و هزینه زندگی ارتزاق خود را به رایگان و بدون انجام کار از دسترنج دیگران طلب کند.

متکدی فردی است که به دلایلی چون ناتوانی، تنبلی یا فراهم نبودن شرایط، هیچ‌گونه نقش تولیدی و سازنده‌ای در جامعه نداشته و انگل جامعه محسوب می‌شود» (۶: ص ۱۲۲).

گدا (Beggars) ۱- شخصی پست و سائل ۲- گرفتار فقر و فاقه (۷: ص ۱۷۹).

در جوامع غربی نیز گدایی وجود داشته و امروزه نیز در مواردی محدود وجود دارد، چنانکه در همه اسناد و فرهنگ‌ها کلمه Beggar و توضیحات آن آمده: «شخصی که با گدایی زندگی می‌کند و بدون انتخاب خاصی از همه مردم طلب هر کمکی که ممکن است را می‌نماید (14: P. 56) گدا شخصی که با دریافت صدقات زندگی کرده با این عمل ضعف و نیاز خود را برطرف می‌نماید (13: P. 65).

انسانی بی‌پول و بدبختی که بدون داشتن فعالیت شخصی و رسمی با اصرار و مزاحمت و یا ایجاد فضایی رقت‌آور با کمک و صدقه دیگران زندگی می‌کند (15: P.134).

تکدی‌گری در گذشته نیز وجود داشته است، در زمان صفویه صنف شناخته شده‌ای بود (احمد نراقی، ص ۱۲؛ کیهان، ۸ مهر ۱۳۶۸) و در عصر قاجار نیز گدایی نوعی شغل محسوب می‌گردید (۹: ص ۳۱۹۸). ولی در مجموع به دلایلی از جمله شیوه ساده و قناعتی زندگی معیشت سنتی کشاورزی و روستایی، تسلط همه‌جانبه مذهب «و نیز وجود اماکن ویژه مانند دارالمساکین، دارالعجزه، مقابر و موقوفات... که به حمایت و تأمین آنها می‌پرداخته» (۱: ص ۱۰۱) ضرورت و اولویت بررسی و حل آن احساس نمی‌شد. امکانات اجرایی و علمی اجتماعی و روش‌شناسی نیز فراهم نبود، ولی امروزه با توجه به گسترش علم، تقسیم کار و تخصصی شدن فعالیتها و توانمندیهای پدیده‌شناسی اهمیت و ضرورت تحلیل و بازگشایی این مشکل مشخص و تلاش علمی در حذف آن ضرورت پیدا می‌کند. به خصوص که تکدی‌گری آغازی است برای پیدایش و گسترش دهها ناهنجاری خلاف و فحشا و منکرات دیگر.

در این مقاله که به‌طور عمده با روش مستقیم و میدانی؛ مشاهده، مصاحبه و زیر نظر داشتن فعالیت‌های موضوع تحقیق و در مواردی بهره‌گیری از بعضی اسناد موجود در سازمان بهزیستی، دادگستری و شهرداری و غیره تهیه شده، به صورت فشرده به تعریف گدایی، انواع شکردها و نیز علل و پیامدهای آن پرداخته می‌شود و به عنوان مطالعه موردی موجودیت و پراکندگی آن را در شهر اصفهان همراه با بازدهی‌های پاتولوژیک و آزاردهنده آن بررسی می‌نماییم و راهکارهایی به‌منظور کاهش و درنهایت حذف آن داده می‌شود.

در اسناد قانونی نیز به گدایی اشاره شده، آن را نوعی جرم تلقی می‌نماید: «هر کسی تکدی یا کلاشی را پیشه خود قرار داده باشد و از این راه امرار معاش نماید یا ولگردی نماید به حبس از یک تا سه ماه محکوم خواهد شد و چنانچه با توان مالی مرتکب عمل فوق شود، علاوه بر مجازات مذکور کلیه اموالی که از طریق تکدی و کلاشی به دست آورده است مصادره خواهد شد» (قانون مجازات اسلامی، ماده ۷۱۲).

کردن در آورده‌اند و نوعی دیگر که زبان سخن‌گویی دارند خود را در معرض واعظی در می‌آورند و طامات و طرہات بر هم می‌بافند و غیر اینها از اصناف گدایان که هر یک طوری را وسیله خوردن مال مردم ساخته تمام زندگانی خود را صرف نوعی از حرفت گدایی نموده‌اند و از مبدأ و معاد و مقصود آفرینش و ایجاد غافل‌اند. (۱۲: ص ۱۲۴).

شگردها

گدایی حرفه پیچیده و با سابقه‌ای است که نیازمند هوش و ابتکارات خاص می‌باشد. آنها با شکردهای گوناگون که عمدتاً حاصل تجربه است به شکار و تسلیم مردم می‌پردازند و با برانگیختن احساسات و ایجاد فضای ترحم و دلسوزی از مردم حتی فقرا اخاذی می‌کنند و به ارتزاق و ثروت‌اندوزی می‌پردازند. سوءاستفاده از حجب و هیای مردم، سوءاستفاده از احساسات پاک مردم، سوءاستفاده از باورهای مذهبی و سوءاستفاده از فرهنگ صدقه و احسان.

گرم کردن و جور کردن دست و پای مصنوعی و نمایاندن عضو ناقص، بهره‌گیری از کودکان ژنده‌پوش و خواب و مدھوش، برانگیختن عاطفه رهگذران، نشان دادن نسخه پزشکی، تکیه بر جملات و شعارهای مذهبی، دعا و آوازخوانی، نی و ویلون زدن، معرفی خود به‌عنوان مسافر و غریب درمانده، مال باخته، زندانی تازه آزاد شده و... بهره‌گیری از مناسبت‌های زمانی (شبهای جمعه ایام سوگواری و اعیان...), بهره‌گیری از موقعیت‌های مکانی (قبرستانها، ترمینال‌ها، چهارراهها، پشت چراغ قرمز...), استفاده از ابزار خاص مثل کاسه مخصوص یا پنجه و دست برنجی (منسوب به حضرت ابوالفضل(ع)), پوشش قرار دادن فعالیت‌هایی مثل فروش آدامس، چسب زخم یا دعا و قرآن، گذاردن ترازو جهت وزن کردن عابران، استفاده از روشهای فال‌گیری، کف‌بینی، رمالی، دعانویسی.

گدایان در مواردی به‌خصوص در شهرهای بزرگ دارای تشکیلات مرکزی و دستجات به‌خصوص هستند که آموزشهای لازم را می‌بینند و حرفه‌ای می‌شوند، به‌خوبی از رموز و روان‌شناسی گدایی آگاهی دارند و می‌دانند چگونه و کی و در کجا گدایی کنند و با ادبیات خاص (شعر، نوشته، گفته، دعا، نفرین، التماس و یا سکوت و...) ترحم دیگران را جلب می‌کنند. آنها تازه وارد این به حرفه گدایی را آموزشهای لازم (نظری و عملی) می‌دهند و در ساعات معینی در مکانهای خاصی (غیرقابل واگذاری به دیگران یا با سرقتی زیاد) توزیع و در ساعات معینی نیز بازرسی و جمع‌آوری می‌کنند.

انواع

گدایی و گدایان از زوایای مختلف قابل تقسیم و تفکیک هستند. گدایان حرفه‌ای و غیرحرفه‌ای، گدایان نیازمند و غیرنیازمند، گدایان جسماً سالم و روحاً بیمار، گدایان جسماً بیمار و روحاً سالم، گدایان آشکار و غیرآشکار، گدایان در سنین مختلف، گدایان زن و مرد، گدایان باسواد و بی‌سواد، گدایان با سابقه مجرمیت و بدون سابقه، گدایان با همراه و بدون همراه، گدایان با ابزار و بدون ابزار، گدایان خاموش و گدایان گویا، گدایان با ابزار مذهبی (کاسه برنجی و شال و ردا) و گدایان با ابزار موسیقی نی و گیتار و...)

ملا احمد نراقی در عصر قاجار انواع و اصناف گدایان را چنین برشمرد است. گدایان نیز چند صنف‌اند، بعضی خود را کور یا مفلوج یا مریض می‌نمایند یا آنکه طفلی را بر سر راهها به طریق میت می‌خوابانند و بعضی گریه و زاری را شعار می‌کنند و طایفه‌ای اصرار و ابرام را پیشنهاد خود می‌سازند و جمعی به کارهای عجیب و سخنان غریبه بازار گدایی خود را رونق می‌دهند. چنانچه بعضی به مسخرگی و سخنان خنده‌آمیز گفتن و طایفه‌ای به تقلید مردم برخی به خوشامدگویی و تملق و چرب‌زبانی و گروهی به شصده‌بازی مدار می‌کنند و جمعی دیگر به قصه‌خوانی و قلندری و طایفه‌ای به خواندن شعرهای لطیفه یا کلام مسجع به‌صورت حسن و غنا از طعمه مردم منتفع می‌شوند و از این قبیل‌اند خوانندگان و مغنیان و بعضی دیگر ریا و شید و تسبیح بزرگ دانه و جامه پشمینه و ذکر را وسیله گذران خود می‌سازند و بعضی درس خواندن و مدرسه نشستن یا تعزیه‌خوانی یا پیش‌نمازی را مایه گدایی خود قرار می‌دهند و صنفی دیگر خود را طبیب یا جراح یا کمال نامیده، پاره شیشه‌ها و گیاههای بی‌فایده را دور خود می‌چینند و بعضی معجون‌ها را می‌سازند و زنان و بی‌عقلان را با آن فریب می‌دهند و قسمتی دیگر خود را در معرض رمالی و منجمی و فال‌گیری و دعانویسی و تعبیر خواب

تأثیرات

گدایان بر محیط فیزیکی، اجتماعی، اقتصادی... شهرها تأثیرات زیانبار و مخربی داشته امنیت و هنجارهای جامعه را مخدوش می‌کنند.

فیزیکی - نازیبایی فضای شهری و زشت‌سازی چهره فیزیکی آن به‌خصوص برای ناظران خارجی و گردشگران.

اقتصادی - عادی نمودن درآمد بدون کار و زایل شدن قبح طلب بدون عرضه.

اجتماعی - عدم پایبندی به هنجارهای اجتماعی، مزاحمت‌ها و ایجاد جلوه‌های ناخوشایند.

بهداشتی - بی‌توجهی به مبانی بهداشتی و پاکیزگی محیط، لباس، غذا و صحنه مربوط.

اخلاقی - تهدید سلامت اخلاقی جامعه و خودکم‌بینی، سماجت و مزاحمت و...

حقوقی - زمینه‌سازی بروز انواع جرایم، آمادگی برای توزیع مواد مخدر، به‌کارگیری کودکان و زنان و غریبه‌ها و ترویج فساد اخلاقی و جنسی.

روانسی - ایجاد تنش و ناراحتی و آزرده‌گی خاطر به‌خصوص در پارکها که محل استراحت و تمدد اعصاب است.

امنیتی - ناامن کردن محیط و جامعه به‌خصوص شهری و فضاهای مرتبط با خود.

وجود گدایان چهره شهر را در دید عموم مردم خاصه گردشگران داخلی و خارجی زشت، ناامن و ناپسند نشان می‌دهند. گدایی منجر به عواقب، ناهنجاریها و

مفاسد اجتماعی فراوانی نیز می‌شود. مسائل جنسی، کلامبرداری، دزدی، حمل و توزیع مواد مخدر و قاچاق، انحرافات مختلف اجتماعی، اقتصادی، اخلاقی، فحشا، منکرات و غیره. به‌طور کلی متکدیان در ملأ عام با زیرپا گذاشتن شؤونات انسانی و اجتماعی تکدی‌گری کرده تأثیر سوء و مخربی روی بهداشت فیزیکی، روانی، اجتماعی محیط به‌خصوص شهرها می‌گذارند.

انگیزه‌ها

گدایی مانند سایر مسائل اجتماعی و شهری ناشی از یک انگیزه و یا علت خاص نیست عوامل و مسائل متعددی از جمله موارد زیر زمینه‌ساز پیدایش و گسترش آن است.

۱- ساختار اقتصادی کشور، اختلاف شدید طبقاتی و چند قطبی بودن جامعه، ناتوانمندی گروهی در ورود به رقابتهای سالم و قانونی اقتصادی اجتماعی.

۲- مهاجرت برنامه‌ریزی نشده و غیرقابل مهار روستا شهری و اجبار تازه وارد این فاقد مهارت به دست یازیدن به هر کار ممکن.

۳- فرصتهای کم شغلی و بیکاری‌های گسترده در جامعه

۴- فقر فرهنگی، کمبود تربیتی یا تربیت بد، کم کردن هویت، عدم تعادل روانی، تن‌پروری و عادت به ذلت و تسلیم و مفت‌خواری، در یک جمع‌بندی علت و انگیزه‌های اصلی پیدایش، فراوانی و استمرار گدایی بر سه دسته اصلی: فردی، اجتماعی و طبیعی تقسیم می‌شود.

عوامل فردی و خانوادگی

- ۱- بی‌سوادی، نارسایی‌های تربیتی، آموزشی، اخلاقی و دینی
- ۲- فقدان سرپرستی یا عدم انجام وظیفه و بی‌مسئولیتی والدین
- ۳- پاشیدگی خانواده یا ناهنجاری‌های محیط خانه و خانواده
- ۴- ناتوانی فرد در کسب اشتغال سالم و رسمی
- ۵- معلولیت‌های جسمی، فیزیکی، کهنسالی
البته بعضی از این گدایان محصول نابسامانی اجتماعی هستند، بدین معنی که جامعه نتوانسته افراد سالخورده، عاجز، معلول، یتیم و امثال آنان را در مراکز مناسبی سازمان بخشد و برای آنان زندگی انسانی لازم را فراهم آورد، در نتیجه آنان نیز از فرط ناچاری برای بقای خویش به تکیه می‌پردازند (۴: ص ۸۷).
- ۶- مشکلات روانی - هر چند بعضی گدایان نشانه‌های ظاهراً مرضی و سابقه بزهکاری دارند، ولی عمدتاً در آنها نشانه‌های آشکار بیماری، افسردگی، بی‌ارادگی، ضعف روانی... مشاهده نمی‌شود و عموماً سالم و هوشمند هستند. فقط می‌توان گفت از نظر روانی و خلقی دارای ویژگی‌هایی هستند. آنها احساس گناه و خطا نمی‌کنند و در دروغ‌پردازی و داستان‌سازی فرار از واقعیت، جلب توجه و کمک دیگران مهارت فوق‌العاده‌ای دارند.
- ۷- تنبلی، آماده‌خواهی، آماده‌خوری و سربار بودن از خصایص آنهاست، چون در موارد فراوانی پس از تأمین، به‌خصوص متعاقب دستگیری و اسکان در اردوگاهها و برخورداری از امکانات، فرار کرده یا بعد از ترخیص مجدداً به گدایی می‌پردازند. چنانکه بسیاری از آنها نیز هنگام شناسایی، دستگیری یا مرگ، ملک و املاک و ثروت‌های آنها مشخص و افشا می‌شود.

عوامل اجتماعی و سیاسی

- ۱- افزونی جمعیت و بالا بودن بعد خانوار
- ۲- کمی فرصت‌های اشتغال و نابرابری در احراز مشاغل سالم و مطلوب
- ۳- پایین بودن سطح درآمدها و فقر گسترده
- ۴- محدودیت‌های حمایتی و کمبود تأمینات اجتماعی
علی‌رغم اصل صریح قانون اساسی مراقبت‌ها و حمایت‌های مالی بسیار کم و نارساست.
«برخوردراری از تأمین اجتماعی از نظر سازمان‌نشستگی، بیکاری، پیری، از کارافتادگی، بی‌سرپرستی، در راه ماندگی، حوادث و سوانح و نیاز

به خدمات بهداشتی و درمانی و مراقبت‌های پزشکی به‌صورت بیمه و غیره، حقی است همگانی. دولت مکلف است طبق قوانین از محل درآمدهای عمومی و درآمدهای حاصل از مشارکت مردم خدمات و حمایت‌های مالی فوق را برای یک فرد کشور تأمین کند» (۱۰: ص ۲۹).

۵- مهاجرت بی‌رویه روستاییان به شهرها
۶- گستردگی مشاغل کاذب و غیررسمی و سهولت دستیابی به آنها

بسیاری از گدایان مشاغل قبلی خود را خانه‌داری، کشاورزی، کارگری ساده، کارگری فنی... و موارد کمی از ابتدا بیکار و یا گدا برشمرده‌اند (۵: ص ۱۹۸ و مشاهدات و مصاحبات نگارنده با متکدیان ۱۳۸۲).

۷- اعتقاد مردم به صدقه و کمک به مستمندان از یک‌طرف و داشتن روحیه ترحم و دلسوزی از طرف دیگر، مردم را به راحتی تحت تأثیر مظلوم‌نمایی، محروم‌نمایی گدایان قرار داده، عامل مهمی در موجودیت، بقاء و استمرار گدایی شده «هر چند بسیاری کمک‌دهندگان معتقدند برای نجات نیازمندان و توانمند کردن آنان و رفع و حذف گدایی به آنها کمک می‌کنند» (مصاحبات نگارنده، ۱۳۸۲).

۸- مسائلی مانند: پیامدهای اصلاحات ارضی، جنگ و ناامنی در بعضی مناطق
۹- به‌طور کلی گدایان از نظر اجتماعی دارای خرده‌فرهنگ‌های خاصی هستند که آنها را از مردم عادی جدا می‌کند.

عوامل طبیعی و جغرافیایی

- ۱- کمی آب، خشکی، خشکسالی به‌خصوص در محدوده‌های روستایی و عشایری
- ۲- کمی زمین و خاک نامساعد و ناکافی بودن آن
- ۳- وقوع سیل، زلزله و صدمات و لطمات جسمی، روحی و اقتصادی آن.
- ۴- کمی و بدی محصول، قحطی، بیماری، تصادفات و... علاوه بر این موارد، بسترهای مساعدکننده‌ای نیز برای پیدایش و گسترش گدایی وجود دارد.
- ۱- ناشناخته بودن افراد در شهرهای بزرگ
- ۲- توصیه‌های مذهبی به دادن صدقه، احسان کردن و اجابت دعوت سائل
- ۳- تردید مردم از صندوق‌های صدقه و بعضی مؤسسات خیریه در چگونگی توزیع و اصرار به کمک مستقیم و بلاواسطه (۲: ۱۳۷۹).

کدا پرووری یا یک مشکل اجتماعی - شهری

گروه شهری - ما صاحب فرهنگی هستیم که در این فرهنگ دادن و گرفتن مرسوم و نهادینه شده است. شاید نوشتن این موضوع آن هم با این صراحت به مذاق خیلی‌ها خوش نیاید، اما این واقعیتی است که نمی‌توان از آن چشم‌پوشی کرد. در تحلیل معضل نکدی گری در تهران، بسیار نوشته‌اند اما شاید کمتر به این موضوع که به وجود آمدن کداها به خاطر رفتار ما در برخورد با آنها بوده، توجه شده‌است. وجود فرهنگ خوشه‌چینی در تاریخ ایران که همواره کسانی در سرزمین منتظر عنایت اربابان بوده‌اند؛ همیشه تشدیدکننده این معضل بوده‌است.

در این میان عده‌ای با بهره‌گیری از احساسات دینی و عاطفی افسرد جامعه در این راه به مقاصد خود رسیده‌اند. توصیه‌هایی که در مورد کمک به نیازمندان شده است در ترکیب با نگاه ترحمی در فرهنگ ارباب رعیتی وضعیتی ایجاد کرده است که این نوع زندگی در بین قشر خاصی از جامعه جا افتاده‌است.

وجود فرهنگ ایثار و بخشش در جامعه ایرانی را که به خودی خود رفتار بهینه و مثبتی است، با فرار گرفتن در کنار عوامل دیگر می‌توان عامل وجود یک فرهنگ کدا پرووری دانست. از این رو برخورد با متکدیان و جمع‌آوری آنها مستلزم نگاه سیستمی و جامع است که یک مدیریت واحد شهری می‌تواند آنرا عملی‌کند.

نگاهی که در ایران به نکدی‌گری وجود دارد هم غیر سیستماتیک است و هم تک بعدی و در برخوردها جز برای عمل می‌شود. وقتی بودجه‌ها تقسیم می‌شود بسیاری از سازمان‌ها ادعای مسئولیت می‌کنند و در زمان برخورد سر باز می‌زنند.

برخورد نامناسب با این پدیده باعث سلب اعتماد شهروندان به ساز و کارهای اجتماعی می‌شود و به ایجاد آسیب‌های اجتماعی دیگر در حل نامناسب این معضل دامن می‌زند. زمانی می‌توان در برخورد با متکدیان موفق عمل کرد که نگرش شهروندان و خانواده‌ها در این باره عوض شود و برخورد اجتماعی با متکدیان استانداردسازی شود.

نیود یک نگاه اجتماعی واحد در این زمینه مشکل بزرگ دیگری تلقی می‌شود؛ افراد نگاه واحد اجتماعی به این موضوع ندارند آن نگاه را دنبال نمی‌کنند. برای مثال وقتی شهرداری متکدیان را جمع‌آوری می‌کند، عده‌ای دلسوزی می‌کنند.

همچنین نبود سازمان‌های حمایت‌کننده قوی که وظیفه کمک به این افراد را دارند مشکل دیگری است که بار اضافی به دوش معضلات برخورد با متکدیان می‌گذارد. مصالحتات شهروندی باید توسط سازمان‌های مسئول پاسخ داده شود نه به وسیله مردم.

از این رو بهترین راه برخورد با فرهنگ کدا پرووری تغییر نگاه سنتی به نگاه مدرن و شهروندی است. در جامعه سنتی نگاه به کدا همراه با ترحم است و در جامعه مدرن و دولت رفاه همراه با اعتراض به مراجع رسیدگی‌کننده است.

باید با نهادینه کردن حقوق شهروندی به این باور رسید که رشد دادن نگاه کدا پرووری ضایع کردن حق دیگران به وسیله تحریک عواطف و تازیبا کردن چهره‌شهری است.

در عین حال، بی‌اعتمادی به مراجع حمایتی در بین مردم به جهت عدم شفافیت است، از ویژگی‌های جامعه ایرانی این است که همسواره در مرز تردید است.

پراکندگی گدایان در شهر اصفهان

تراکم گدایان همواره تابعی است از اجتماعات متراکم انسانی، بنابراین آنها عمدتاً در مراکز تجمع یا عبور و مرور انسانها، توقف‌گاه اتومبیل‌ها، میدانها، چهارراهها، بازار، سرگذر، ورودی مساجد و زیارتگاهها، داخل پارکها و قبرستانها... حضور دارند. پراکندگی و فراوانی گدایان در شهر اصفهان به ترتیب زیر است.

میدانها و گذرهای شلوغ (میدان آزادی، طوقچی، احمدآباد، دروازه دولت، خواجو و...) قبرستانهای باغ‌رضوان و تخت فولاد، ترمینال‌ها (صفه، کاوه، جی، زاینده‌رود) و محدوده پاساگاههای پلیس‌راه - زیارتگاهها (مانند زینبیه، امامزاده باقر، مقبره مجلسی، شاه‌زید، مسجد سید، مسجد حکیم...) - بازار بزرگ و سرپوشیده (میدان نقش جهان تا مسجد جامع) - پارکها (ملت، بوستان سعدی، رجایی، غدیر، ناژوان...) حول و حوش نهادها و مراکز خاص و پر مراجعه (دادگستری، بیمارستانها، هتل‌ها، غذاخوری‌ها...) مساجد، قهوه‌خانه‌ها، ورودی بانکها و... (نقشه شماره ۱)

گدایان پراکنده در سطح شهر اصفهان را می‌توان به طریق زیر به گروه‌های مختلف و متفاوتی تقسیم نمود. (ص ۹۶).

گدایان کودک، گدایان سالخورده، گدایان میانسال، گدایان نیازمند، گدایان غیر نیازمند، گدایان سالم، گدایان غیر سالم، گدایان اصفهانی، گدایان غیر اصفهانی، گدایان باسواد، گدایان بی‌سواد، گدایان با ابزار، گدایان بدون ابزار، گدایان با سابقه مجرمیت، گدایان بدون سابقه مجرمیت، گدایان با همراه، گدایان بدون همراه، نامشخص.

در صورت تفکیک جنسی (زن و مرد) و ترکیب با موارد دیگر متجاوز از ۱۰۰ نوع می‌شود که نگارنده هنگام تهیه و تکمیل این مقاله با همه موارد در شهر اصفهان رویه‌رو شده است.

فراوانی گدایان در سطح شهر به ترتیب مربوط به موارد ۳، ۵، ۹، ۱۲، ۱۱، ۱۴، ۱۷، ۱۸ است. در مکانهای مذهبی مربوط به موارد ۱، ۲، ۴، ۷، ۸، ۱۲، ۱۳، ۱۸ می‌شود. تراکم شدید هنگامی بوده که همه شرایط ارزشی مذهب (مکان، زمان، ابزار و باورها) یکجا فراهم بوده که عمدتاً به ترتیب:

الف - در بعد از ظهرهای پنجشنبه در کنار مقبره مرحوم مجلسی مشاهده می‌شود.

ب - باغ رضوان در همان روزها

ج - تخت فولاد (تکیه شهدا)

د - ترمینال‌های مسافری - ه - بازار و...

شرایط نامطلوب اقتصادی، اجتماعی، عدم تساوی فرصتهای شغلی برای همه و نیز تفاوت فاحش درآمدها منجر به شرایطی شده که عملاً بسیاری را در سطح فقر و زیرخط فقر نگه داشته، گروهی را نیز به مشاغل کاذب، غیررسمی و انگلی سوق داده است.

کلیات

۱- آمایش سرزمین، برنامه‌ریزی‌های واقع‌گرایانه، دقیق در توسعه اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و کم کردن فاصله‌های طبقاتی.

۲- ایجاد امنیت سرمایه‌گذاری، تقویت مشارکت جمعی و زمینه‌سازی کردن فرصتهای مساوی برای همه افراد با هدف رشد و تعالی.

۳- بازنگری و توسعه آموزش و پرورش همگانی و اجباری کردن آن و گسترش رشد فرهنگی به سطح خانواده‌ها و همه جامعه.

۴- اهمیت دادن به کار و تلاش، حذف پارتی‌بازی، دوری از تملق، شعارپیشگی، احساساتی بودن.

۵- گسترش و جامعیت تأمین اجتماعی و رفع احتیاجات اصلی افراد به خصوص ناتوانان جسمی، روحی و خانوادگی و...

موردی

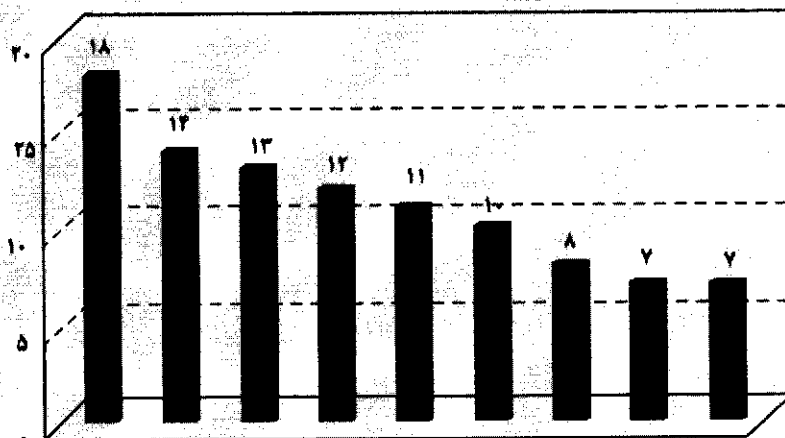
۱- ایجاد مدیریت واحد قوی، متخصص و مسلط برای شناسایی، بررسی و حذف ریشه‌ای و موردی گدایان «چه به نظر می‌رسد نقصان اصلی به نبودن مدیریت متمرکز و نامشخص بودن مسئول اصلی برای این کار برمی‌گردد» (دفتر امور اجتماعی وزارت کشور، ۱۳۷۸).

۲- شناسایی، طبقه‌بندی (سنی و جنسی...) و تعیین وضعیت افراد متکدی، ولگرد و کلاش.

۳- ایجاد نظم و تمرکز آماری در شهرها برای ثبت و دستیابی سریع به سوابق تکدی‌گری و متکدیان.

۴- جمع‌آوری فیزیکی گدایان از صحنه جامعه، خاصه شهرها برای اقدامات بعدی.

۵- ایجاد کارگاههای اخلاقی، تربیتی، فرهنگی و نیز ارائه آموزشهای کاری و حرفه‌ای مناسب با سن و جنس و توانمندی یا مغفولیت‌های سنی، جسمی و فکری متکدیان. چه اغلب آنها از لحاظ سنی و جسمی سالم و فعال بوده، می‌توانند بازپزوری شده زندگی مفیدی برای خود و جامعه داشته باشند.

منطقه نهادها پلرکها بازار مقار زین‌العابدین ترمینها قبرستانها کهریزکها

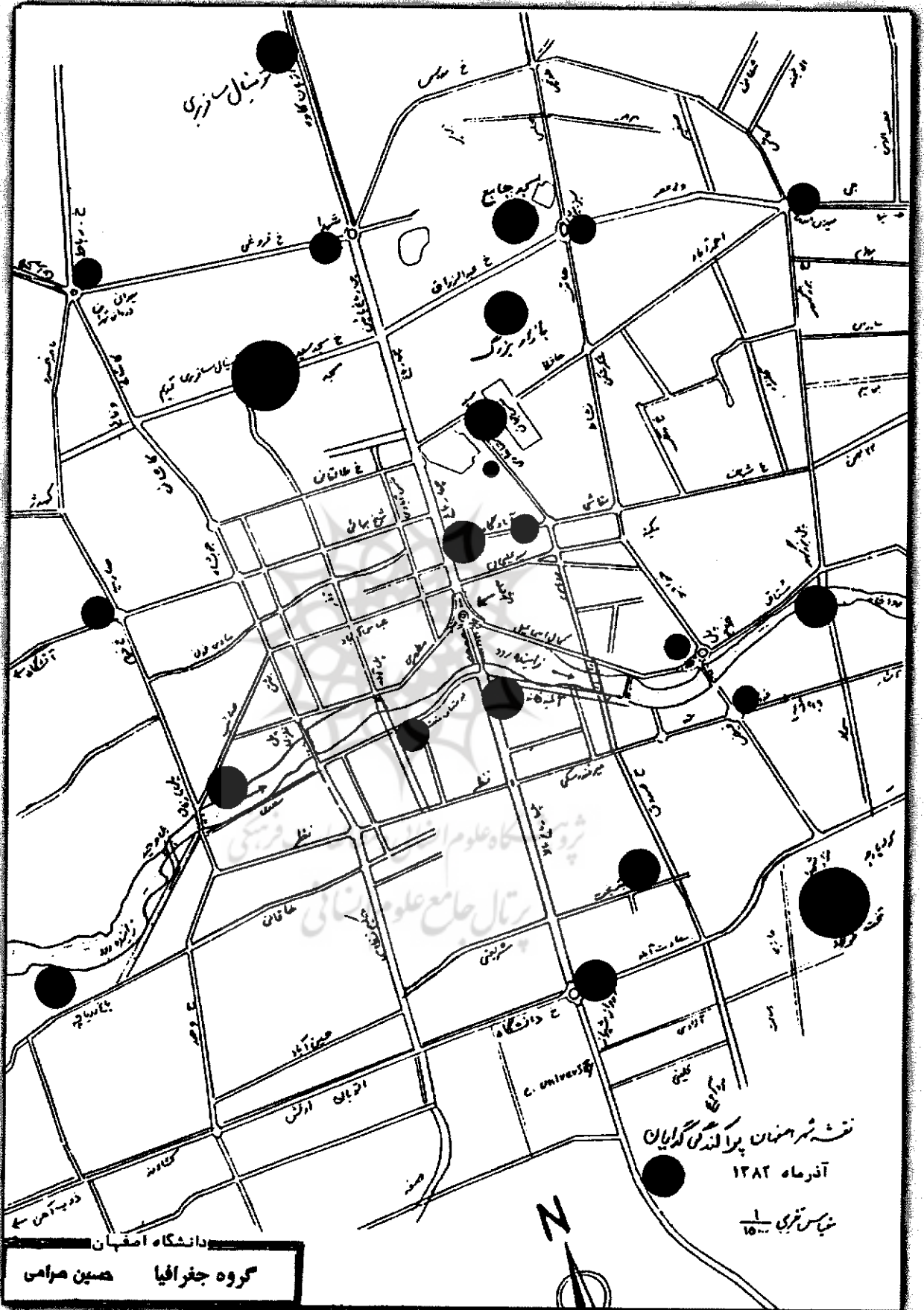
نمودار ۱- نسبت تراکم و چگونگی پراکنندگی گدایان در پهنه شهر اصفهان (۱۳۸۱)

گدایان به‌خصوص موارد ۱ و ۳ تا ۶ برای مشروعیت و مقبولیت، خود را دستفروش یا عرضه‌کننده نوعی خدمت وانمود می‌کنند (عرضه آدامس، شکلات، دعا و آیات چاپ شده، دود کردن اسفند، کشیدن دستمال روی شیشه اتومبیل و...) که در واقع با این محمل‌ها و ابزار گدایی به اخذی مشغول‌اند.

حضور این‌گونه گدایان بیشتر در محدوده‌های سبزه‌میدان، سر چهارراههای شلوغ، داخل پمپ بنزین، خیابان چهارباغ، میدان آزادی، خروجی‌های دانشگاه، بازار سرپوشیده، خیابان عبدالرزاق، پارکها، محدوده شعب اصلی بانکها، ترمینال‌ها و در قبرستانها (با آب ریختن روی قبور و قرآن‌خوانی) پراکنده هستند.

راه‌حل

برخورد با پدیده گدایی مانند سایر مسائل اجتماعی باید ریشه‌ای، علت‌شناسانه، فراگیر و پایدار بوده ضمن برخورد موردی و محلی با آنان ضرورت دارد از طریق ایجاد زمینه‌های تسریع رشد و توسعه اقتصادی-اجتماعی کشور، فرصتهای تولید، اشتغال و رفاه برای عموم فراهم آید و با اقدامات و فرهنگ‌سازی‌ها، زیرساخت‌ها و علت‌های وجودی گدایی از بین برود. بنابراین مواجهه با مشکل تکدی‌گری دارای دو جنبه کلی و موردی است که به اهم موارد آن اشاره می‌کنیم:

۶- توضیح آسیبهای گدایی و تقبیح آن برای افکار عمومی و نیز خود متکدیان.

۷- فرهنگ‌سازی برای عموم و عوام در کمک نکردن و نپرداختن پول یا کالا به گدایان.

به گفته یکی از کارشناسان «یکی از عوامل عمده استمرار تکدی، شیوه برخورد مردم با گدایان و نیز عادات و افکار مردم است... بنابراین حل گسترده و سریع مسأله، با تجدید نظر در شیوه برخورد و تغییر افکار عمومی همراه خواهد بود (۱: ص ۱۰۵).

۸- آگاهی دادن عموم جهت پرداخت کمک به نیازمندان واقعی از طریق مؤسسات خیریه مطمئن.

۹- رفع نواقص و نارسایی‌های حقوقی و ابهامات مسأله تکدی‌گری و برخورد با آن «با ایجاد و تدوین قوانین جامع و سراسری در برخورد با مسأله (۱: ص ۱۰۴).

۱۰- ادارات، نهادها و مؤسسات مرتبط با دریافت کمکها و هدایای مردم (مانند سازمان بهزیستی، هلال‌احمر، کمیته امداد امام، اداره اوقاف و...) به منظور تحویل از مردم برای نیازمندان باید در جلب و جذب اعتماد عمومی کوشا تر باشند.

۱۱- تلاش در شناسایی شبکه‌ها و کانونهای بحران و سازمانهای حمایت‌کننده و پشت صحنه گدایی.

۱۲- ارائه خدمات تخصصی به خصوص به کودکان و نوجوانان که در معرض آسیبهای بیشتر هستند تا با ارزیابی روانی، روان‌شناختی فردی و گروهی آنان، در بازتوانی و بازگردان آنها به زندگی عادی تسریع شود.

۱۳- متکدیان پس از شناسایی، توجیه، مددکاری، حتی اظهار ندامت و آگاهی و ترحیم باید همچنان زیر نظر باشند و پیگیری و نظارت مستمر روی آنها انجام گیرد و ادامه یابد تا از مسیر درست و جدید آنها مطمئن شویم.

۱۴- کمک به متکدیان و توانبخشی جسمی، فکری و اخلاقی آنان به منظور اشتغال سالم و دستیابی به استقلال اجتماعی، اقتصادی از طریق توسعه توانایی‌ها و مهارتهای حرفه‌ای و جانشین‌سازی‌های ویژه و جبرانی با اقدام به راهنمایی همه‌جانبه و ارائه کار و فرصتهای شغلی مناسب بسیار ضروری است.

۱۵- عوامل صالح مداخله‌کننده برای حل معضل گدایی عبارت‌اند از: ۱- دانشگاه ۲- شهرداری ۳- نیروی انتظامی ۴- سازمان بهزیستی ۵- هلال احمر ۶- اداره اوقاف و امور خیریه ۷- کمیته امداد امام ۸- مؤسسات خیریه و تشکل‌های مردمی (مانند انجمن حمایت از نیازمندان واقعی و مبارزه با تکدی اصفهان)

مطلب قابل توجه اینکه این مراکز و عوامل بدون هماهنگی و اطلاع‌رسانی کامل با یکدیگر عمدتاً به صورت مستقل و موردی عمل می‌کنند. بنابراین:

الف - ساماندهی و هماهنگ‌سازی مؤسسات و عوامل ذی‌ربط (دولتی و مردمی) ضروری بوده باید با تعیین متولی اصلی که با قدرت و تمکن و اعتبار کافی مالی و اجرایی عمل کند، اقدام کرد.

ب - با توجه به ترجیح داشتن پیشگیری بر درمان، باید به توسعه اقتصادی-اجتماعی و برنامه‌ریزی و اجرای آن همت کرد.

ج - لازم است مبارزه مداوم با بیکاری نه‌کاری و ناکاری و از بین بردن زمینه‌های فقر و تهیدستی فراموش نشود.

د - تلاش در ارتقای فکری و فرهنگی جامعه، هویت‌بخشی و اعتمادسازی، شکوفایی جوانان و کودکان اهمیت فوق‌العاده‌ای دارد که باید عملی گردد.

ه - رسانه‌ها اعم از صدا و سیما، مطبوعات و غیره در تسنیر افکار عمومی و آگاهی دادن به جامعه نقش مهمی دارند که در این مورد باید با هوشیاری عمل کنند.

و - پژوهش و تحقیق و بازشناسایی علمی پدیده‌ها و شناخت راهکارهای صحیح و تجربه شده آسیب‌ها یکنه راحل مطلوب است که باید به باور همه درآید و سرلوحه فعالیتها باشد.

نتیجه‌گیری

کدایی شیوه‌ای ناپسند برای کسب درآمد و مسأله‌ای است با ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، اخلاقی، روانی و نیز مذهبی که به سلامت و امنیت اجتماع به‌خصوص شهرها آسیب می‌رساند و افزایش این پدیده شوم سلامت و بهداشت روانی جامعه را تهدید می‌کند. تکدی‌گری در جامعه و اکننش‌های فراوانی داشته، همیشه برای رفع و دفع آن به‌گونه‌های متفاوت و متفرق اقدام شده، ولی در هیچ جامعه‌ای کاملاً ریشه‌کن نگردیده است.

کدایی در ایران خاصه در شهرهای بزرگ از جمله اصفهان گسترش دارد و علی‌رغم برخوردهای رسمی و موردی و نیز غیررسمی همچنان وجود دارد. بیشتر راحل‌ها قسمت عمده علمی و ریشه‌ای و در درازمدت عملی است که باید با برنامه‌ریزی‌های اقتصادی، اجتماعی و مطالعات کارشناسی پیگیری شود و قسمتی نیز برخوردهای موردی و مقطعی لازم دارد که باید هماهنگ برنامه‌های ریشه‌ای با حمایت‌های عمومی، حقوقی، قانونی و توجیه مردم انجام گردد.

منابع

- ۱- بهروان، حسین. «شیوه برخورد با مسأله تکدی»، مجله مشکوة، ش ۲۹، آستان قدس رضوی، مشهد، ۱۳۶۹.
- ۲- روزنامه همشهری، مورخ مردادماه ۱۳۷۹.
- ۳- ساروخانی، باقر. پژوهشی در شناخت تکدی‌گری در تهران، سازمان بهزیستی کشور، تهران، ۱۳۷۱.
- ۴- شیخاوندی. آسیب‌شناسی اجتماعی، آموزشگاه عالی خدمات اجتماعی، تهران، ۱۳۵۰.
- ۵- صرامی، حسین. مشاغل غیررسمی، جهاد دانشگاهی، اصفهان، ۱۳۷۲.
- ۶- فرجاد، محمدحسین. آسیب‌شناسی اجتماعی و جامعه‌شناسی انحرافات، بدر، تهران، ۱۳۶۳.
- ۷- فرهنگ دانشگاهی انگلیسی فارسی، عباس و منوچهر آریان‌پور، انتشارات امیرکبیر، ج ۷، تهران ۱۳۶۸.
- ۸- عمید، حسن. فرهنگ فارسی عمید، انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۳۵۹.
- ۹- معین، محمد. فرهنگ فارسی معین، انتشارات امیرکبیر، تهران، ج ۳، ج ۷، ۱۳۶۴.
- ۱۰- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، دفتر انتشارات اسلامی، قم، ۱۳۶۲.
- ۱۱- قانون مجازات اسلامی، (ماده ۷۱۲ مصوب ۱۳۷۵) به کوشش هوشنگ ناصرزاده، انتشارات خورشید، تهران، ۱۳۷۷.
- ۱۲- نراقی، ملا احمد. معراج‌السعاده، چاپ سنگی، انتشارات علمی، تهران، ۱۳۲۷.
- 13- The American Heritage Dictionary. 18Th Printiny DELL Publishing co inc, NewYork, U.S.A. 1969.
- 14- Oxford student Dictionary. 2Th Edition oxford university Press England, 1988.
- 15- Webster's encyclopedic unabridged Dictionary..., Gramercy books New Jersey, U.S.A. 1989.